

DALGUNOS SANTUARIOS Y LLUGARES DE PELEGRINACIÓN NEL CONCEYU XIXÓN

Llorián García Flórez

ENTAMU

Los seres humanos enxamás aceptemos el ciclu natural de la propia vida y los fenómenos que con ella se rellacionen, buscando esplicación a too ello. Esta carauterística de la humanidá, esi enfotu por conocer el porqué, ye la qu'a lo llargo del tiempu y en diferentes llugares del planeta se foi aplicando coles diferentes óptiques que nos ufierta la cultura na que cada grupu humanu vive, dando llugar a visiones sobre un mesmu fechu que pueden tar impresionantemente dixebrades, llegando en munchos casos a contradicise. Esto nun quier decir que los productos d'una cultura seyan meyores o peores que los d'otra, son diferentes resultaos construyíos a partir d'una base influenciada por factores hestóricos, xeográficos, socio-culturales... que na mayoría los casos nun son idénticos en tola humanidá. Poro, lo más recomendable pa evitar nun cayer nel etnocentrismu fácil, ye intentar entender los resultaos de cultures ayenes a la nuesa dende la so base y non centrarse namái nel resultáu final pensáu dende los nuegos principios, que pueden paecer evidentes pero a lo meyor nun lo son tanto, asina ye que les verdaes nun son absolutas, sinón relatives a unos principios que'l ser humanu nun ye a demostrar dafechamente.

Nel casu concretu de la sociedá tradicional asturiana de los carberos tiempos, los más de los fenómenos qu'arrodien el ciclu la vida desplícalos la relixón católica, si bien ye verdá qu'en munchos de los

casos, estas esplicaciones tán entemecíes con creyencies precristianes más antigües que s'incorporaron a la nueva relixón.

Estos fenómenos de los que falo pueden ser de toa triba, sicasí, los que tienen mayor devoción per parte los creyentes son aquellos fechos de permuncha importancia que surden continuamente a lo llargo la nuesa vida, como pueden ser tener el ganáu bien protexío, l'estáu de la mar o'l tan temíu y siempre presente tema de la muerte. Pa combatir toos estos posible males, son munchos los santuarios a los que se rinde cultu pa que determináu santu o Virxe los protexa énte estos fenómenos que solo ellos pueden controlar.

Nel conceyu *Xixón* hai una riestra de llugares de cultu relixosu onde en mayor o menor midida y dependiendo de la época del añu fáense ofrecimientos mui estremaos, siempre en función de les necesidaes de la vida de los ofrecíos. De siguió vamos asoleyar los que consideramos más significativos: la *Virxe de la Providencia* en *Somió*; los *Remedios*, la *Soledá* y *San Pedro* en *Cimavilla*, el *Cristu na Abadía Cenero*, la *Milagrosa de Riosecu Caldones* (d'esti santuariu nun falaré porque ta desplicáu n'otru trabayu d'esta revista), *San Bras* en *Xove* y *Peñafrancia* en *Deva*.

LA VIRXE DE LA PROVIDENCIA EN SAN LLORIENZO (SOMIÓ)

Nel barriu de San Llorienzo, que pertenez a la collación de Somiό, ye onde ta asitiada la capiella de la *Virxe de la Providencia*.

Al Este de la perconocida playa San Llorienzo ta'l cabu del mesmu nome, accidente xeográficu que se levanta con gran altor sobre'l nivel de la mar; nesi barriu de la collación de Somiό, mui cerquina del agua y al empar a gran altor de la mesma ye onde s'atopaba la capiella la Virxe la Providencia, desgraciadamente quemada na so totalidá metanes la contienda civil de 1936.

Al rodiu diez años dempués, construyóse un nuevu templu a unos cien metros del primitivu, nuna llombina con un rellanu un

pocoñín más llonxe de la mar, el camudamientu d'emplazamientu debióse a que nel llugar inicial s'asitió un campu prebes militares, porque verdá ye que'l cabu ye un llugar privilexáu pa controlar el tráficu marín na redolada la villa Xixón.

La capiella nueva, que fuera donación del indianu Dionisio Cifuentes, nun duró munchu tiempu: asina foi que, por mor de les vibraciones producíes polos cañonazos del campu militar, estropióse la cadarma l'edificiu a gran velocidá, y esborró nuna nueche de finales de los años 80. Nel mesmu sitiu, construyóse l'actual capiella con donaciones de la xente'l pueblu. Del anterior edificiu caltiénse la Virxe, idéntica a la de Montserrat qu'amás tamién ye prieta, fechu que fizo nun entamu que della xente tuviere ciertu reparu a la hora de rindí-y cultu pol fechu de ser prieta, a la escontra de la primitiva que yera blanca.

Esti ye un llugar de pelegrinación mui importante, al que vien xente de dientro y fuera d'Asturies, sobre too de Cataluña, debió a lo asemeyao d'esta Virxe cola de Montserrat.

Munches vegaes los *ofrecíos* caminaben descalzos hasta'l templu y de rodielles nel so interior; les ufriendes más habituales son *flores*, *veles* y *llimosnes*; munchos devotos lleven pies, manes, etc fechos de cera como ofrenda pa sanar de les sos enfermedaes nes diferentes partes del cuerpu, costume que tuvo bastante esparcida peles ilesies rurales pero que güei ta casi desaniciada nel conceyu Xixón. Tamién ye vezu escribir nunes llibretes los deseos pa cola Virxe, destacando principalmente los rellacionaos cola salú anque tamién se pueden atopar otros que faen referencia al trabayu, estudios, amor...

La fiesta ye'l postrer domingu de mayu, día nel que sal la Virxe en *procesión* dando vuelta a la capiella. La *romería* en dómines pasaes solía ser de tres díes, anque poco a poco foi mermando hasta que dexó de facese por motivos variaos: posiblemente pol fechu de que fuera una de les primeres fiestes del branu, porque munches vegaes lloviera y principalmente pola actual llei de negocios lúdicos, que ye determinante pal desaniciu d'ésta y otres romerías de calter tradicional.

A la escontra de la conmemoración laica, la relixosa sigue con un puxu pergrande gracias a los permunchos ofrecimientos a la Virxe, que non solo se dan el día la conmemoración sinón tamién a lo llargo de tol añu.

CIMAVILLA DE XIXÓN

La península Cimavilla ye una llomba que ta asitiada nel barriu altu de la villa de Xixon como esplica bien nidio'l propiu topónimu, al mesmu tiempu ye'l llugar onde se dieron los primeros asentamientos de la villa. Los motivos nun son casuales, sinón por razonamientos múltiples de subsistencia, como por exemplu tar protexida y al mesmu tiempu resguardada de la mar, ser soleyera, tener una rica y productiva llanada delante los sos pies pal aprovechamientu de la tierra, y per otru llau facer de llende de la propia mar que ta nes sos espaldes; esta situación privilexada en tolos sentíos ye lo que fizo que la pequeña península fuere un llugar disputáu pola xente de dómines vieyes.

Son munchos los nicios arqueolóxicos que mos atestiguen esa realidá hestórica, ente ellos tenemos anguaño tres importantes santuarios onde la xente s'ofrecía y s'ofrez a vírxenes y santos pidiendo meyoramientos de toa triba pa les sos vides. Estos santuarios de peregrinación son: la ilesia parroquial de *San Pedro* y les capiellas de la Virxe de *la Soledá* y la Virxe de *los Remedios*.

LA VIRXE LOS REMEDIOS

Nel barriu Cimavilla, xunto la Casa Natal de Xovellanos, afáyase se la capiella la Virxe de *los Remedios*, patrona de los *canteros*.

La parte inicial del edificiu ye una capiella pequeña de 1600 y d'un tamañu paecíu al de la capiella de la Virxe de la Soledá, santuariu que s'atopa bien cerca nel mesmu barriu. La diferencia ta en

que los canteros, por cada edificiu construyíu, taben obligaos a *pagar maquila* a la Virxe como símbolu d'agradecimientu, esto fizo que tuviere una cofradía bien rica, lo que desplica la cantidá de reformes posteriores d'ampliación que se-y ficieron y el bon estáu xeneral nel que s'atopa la capiella.

En frente l'edificiu, no que güei ye Casa Zabala, había un hospital de pelegrinos, allí atendíense a toos aquellos ofrecíos qu'aquexaben malures de toa triba. Asitiáu frente por frente ente lo que yera l'hospital y la capiella, había un campusantu onde s'enterraben aquellos devotos finaos. Cola prohibición d'enterrar xente ellí, foi cuando se decidió facer una nueva ampliación de la capiella nel llugar del antiguu cementeriu. En 1978 fízose nel interior del edificiu la última reforma.

La conmemoración de la Virxe de los Remedios faise'l segundu domingu de setiembre, día nel que muncha xente dende cualesquier llugar d'Asturies s'avera a la capiella en pelegrinación. Munchos d'ellos yeren canteros gallegos que veníen ofrecese al so patrón; davezu los *ofrecíos* recorrien el templu descalzos o de rodíes, ufriendes habituales son les *llimosnes, rezos, veles y flores* pa la Virxe.

D'otra miente, esti templu qu'en dalgún tiempu tamién foi capiella familiar de la familia Llanos-Xove, ye onde descansen los restos del ilustráu Gaspar Melchor de Xovellanos dende 1940.

LA VIRXE LA SOLEDÁ

Asitiada nel mariñán pobláu xixonés de Cimavilla, allúgase la capiellina dedicada a la Virxe *la Soledá*. Mandóla construyir en 1674 Antonia de Valdés Llanos col nome de Nuesa Señora de l'Asunción, y en 1840 ye cuando sustituye a la capiella de Santa Catalina como sede del Gremiu de los Pescadores.

Esta Virxe ye la patrona de los *pescadores*, que como'l so trabayu ye enforma arriesgáu pola peligrosidá de la mar, siempre-y tu-

vieron una devoción mui grande a esta Virxe, a la que-y pidíen proteición. Metanes la Guerra Civil la capiella de la Virxe la Soledá quemó y emplegóse como almacén del pescáu, fechu que fizo en forma conocíu'l dichu:

Virxe de la Soledá, onde te tienen metía,
ente barriles de raba y caxes de sardina.

El tercer domingu de setiembre ye cuando se fai la celebración, na que participa gran parte de la xente de Cimavilla y principalmente les families de los pescadores, pela mañana ye la *misa* y de tarde la *procesión* per Cimavilla diendo San Pedro'l cabezaleru, dempués el Cristu y de siguió la Virxe la Soledá. Cerca la capiella cántase la «Salve Marinera» y tírase un ramu flores a la mar en memoria de los pescadores afogaos na mesma.

Les muyeres solíen dir revistíes cola indumentaria tradicional marinera, dellos de los *ofrecíos* van descalzos na procesión y de rodíes dientro la capiella; otres ufriendes yeren veles, llimosnes y los marineros solíen llevar barcos pequeños pa pidir a la Virxe nun naufragar o fundise na mar, la capiella ta abierta cuasi tolos díes del añu y la xente acude a la mesma a rezar, prende-y veles y lleva-y abondes flores a la Virxe.

SAN PEDRO

Xunto a la playa San Llorienzo de Xixón ta la ilesia *San Pedro* talamente onde se xunta la playa col pedreru. San Pedro ye'l patrón de Xixón y amás xunto cola Virxe la Soledá, son patrones de los marineros. El santu actual mercólu'l cura José Arenas y la so celebración faise'l 29 de xunu, siendo precisamente nesti día cuando se bendiz la playa, siendo vezu de los playos nun se bañar nestes agües fasta tar bendites.

En dómines vieyes, sacábase al santu de la ilesia nuna *procesión*, que tenía la peculiaridá de que nel entamu la mesma subíase al santu nun barcu que diba dende la ilesia a la fastera de l'antigua rula, onde tomaba tierra, siendo vezu que lu tornaren en procesión fasta'l so templu a llombu de dellos devotos. Ye precisamente esti día cuando acuden los *ofrecíos*, que pueden venir descalzos, entrar de rodíes al templu, poner veles, rezar, dar llimosna, etc. pa pede-y al santu dalguna ayuda pa les sos vides.

De xuru que por mor del calter dafechamente urbanu d'esta ilesia, yá dende fai munchu tiempu que nun se celebra romería.

EL CRISTU DE L'ABADÍA CENERO

Daqué más apartáu del centru urbanu, hai un santuariu de gran importancia: el de *l'Abadía Cenero*. Al contrario de lo que se suel pensar, el topónimu «abadía» nel casu de Cenero nun vien de la esistencia anterior d'un monasteriu; fai referencia a unes prerrogatives que se-y dieron a un abá y que nesti casi nin siquiera yera clérigu: una persona de la familia Valdés de Cenero a quien Roma-y concedió esta titulación, posiblemente como recompensa a dalguna donación importante.

Nuna perguapa llombina soleyera atópase la ilesia Cenero que ta al llau d'un bon texu que paez ser que foi llantáu nel añu 1787, ye importante facer mención al propiu texu como árbol sagráu na cultura celta, colo que de xuru esti llugar yá fuere de cultu enantes del cristianismu, y lóxicamente la ilesia asitió ellí los sos cultos, de la mesma forma que se fizo en gran cantidá de llugares sagraos. El templu actual ye románicu, reconstruyíu llueu que quemare cuando la Guerra Civil; sicasí l'ábside yá se reformare nel sieglu XVIII por causa de que fendiren les muries. D'otra miente, el fechu de que'l suelu la ilesia tea más fondu que'l nivel del terrén, fizo que dalgunos estudiosos llegaren a camentar qu'esti santuariu fuera construyíu enriba d'otru

anterior de carácter prerrománico, aunque esto entá solo seya un pensamientu hipotéticu a falta d'estudios arqueolóxicos más claros.

Desgraciadamente'l Cristu románicu al que tanta devoción tenía della xente amburó en conxuntu col propiu templu; una vegada yá finada la Guerra Civil foi fechu l'actual, que curiosamente ta sacáu d'un nozalón pergrande qu'había nel campu la ilesia y como datu interesante, pa portiar esta rollona a Xixón precisóse d'un carru con dos parexes de gües, lo que desplica la monumentalidá del mesmu. En Xixón l'escomanáu tueru foi serráu y del so cienu salió la talla enteriza del actual Cristu, siendo de color mui prietu por tratase de la madera más vieyo del propiu árbol, motivu pol que'l Cristu ye tan escuru.

La celebración del Cristu de l'Abadía Cenero ye'l primer domingu mayu y ye mui sonada por ser la primera romería del conceyu, talmente dempués de la Santa Cruz, a lo que bien fai referencia esta conseya: «La primera romería que Dios nos envía, el Cristo l'Abadía»; en dómines pasaes yera una fiesta mui nomada en tol conceyu Xixón y solía facese a lo llargo de dellos díes; anguaño faise de vienres, sábadu y domingu, aunque'l domingu siempre foi'l día principal por ser el día tal del propiu Cristu, con misa concelebrada, procesión, gaita con tambor; al mesmu tiempu ye'l día principal pa los ofrecíos.

Esta conmemoración contaba con muchos devotos que veníen de toa Asturies, pero sobre too del conceyu Xixón. La pelegrinación lóxicamente yera a pie, pero camudó cola llegada'l ferrocarril que pasa pela collación, tanta yera l'afluencia de xente a la mesma que pa tan señalada fecha poníense trenes especiales dende Xixón con destín a *la romería*, fechu que potenció la importancia de los festexos y del númberu d'ofrecíos yá que'l tren fizo posible que pudieren venir de llugares más alloñaos con más facilidá.

Ye de destacar que muchos d'estos ofrecíos veníen amortayaos cubriendo la tiesta, dalgunos d'ellos yeren los encargaos de llevar al Cristu por propiu ofrecimientu a lo llargo la *procesión*, que diba

y volvía de la ilesia al llugar de L'Altarina, otros ofrecimientos yeren dar llimosnes, poner veles, flores, rezos al Cristu y asistir a los propios actos relixosos, los motivos de les piticiones al Santu Cristu yeren munches destacando malures de toa triba.

SAN BRAS DE XOVE

Na collación de Xove, mui cercana al puertu d'El Musel, atópase la capiella de *San Bras*, santu patrón de toes aquelles persones con malures de gargüelu.

Yá dende'l sieglu xv ta documentada nesta fastera de Xixón la esistencia d'un santuariu dedicáu a San Bras. De les causes de la desapaición d'esta construcción sabemos bien poco y ta afitao que l'edificiu que se conserva güei ye posterior y que tenía un retablu que quemó na Guerra Civil, qu'al igual que fizo cola estatua de San Bras, foi repuestu pol adineráu Luis Bango (conoció nel llugar por «el Señoritu») a mou de donación.

Anque a lo llargo l'añu ye muncha l'afluyencia ofrecíos a San Bras por cuenta les *malures del gargüelu*, nel tres de febreru por ser la festividá'l santu, ye cuando ésta ye entá mayor. Pela mañana, son abondos los *ofrecíos* que s'averen a la ilesia p'asistir a los actos relixosos n'honor a San Bras qu'entamen con una *misa* concelebrada y continúen de siguió cola *procesión* del santu al rodiu la ilesia. Yá de tarde ye cuando se celebra una misa especial pa bendicir a los neños/es; esti fechu qu'anguaño cuasi ye chocante, en dómines pasaes nes que la mortalidá infantil yera grande facía como de seguru de vida y d'antídotu de les malures tan abondantes que munches vegaes finaben cola vida de los neños. Agora l'actu cunta con especial númeru d'asistentes y sobre too con muchos neños ofrecíos dende la so nacencia fasta los 6 o 7 años. Los ofrecimientos al santu suelen ser llimosnes, rezos, permunches veles y flores; nos últimos años algún devotu tien ofreció tabacu como señal pa la proteición del so

gargüelu y de xuru qu'al igual que si d'un talismán se tratare pa que'l santu lu ayudare a superar la perdífcil preba de dexar de fumar.

Hasta hai bien pocu tiempu, dempués de la misa había rome-ría pero debío fundamentalmente a la medría les necesidaes llega-les impuestes dende les instituciones qu'equiparen manifestaciones de la cultura tradicional d'esti calter a negocios lúdicos, torgando asina'l desendolque de les mesmes, esti festexu dexó de face-se. Si-casí, entá se caltién un vezu perinteresante: los vecinos traen comi-da de casa que comparten ente ellos xunto con una barrica sidra y otra de vinu, tamién comunal y que pon la parroquia, haciendo asi-na una xinta d'hermanamientu mui afayadiza.

San Bras ye un santu al que dende siempre se-y emparentó co-los dulces, asina ye que'l tres febreru fáense les perconocíes ros-quiellas de San Bras, costume qu'impulsó con puxu'l cura Don Ela-dio Miyar Venta, y que la xente merca con munchu enfotu por considerar que son indicador de bona suerte y al mesmu tiempu perbones pal propiu gargüelu.

LA VIRXE DE PEÑAFRANCIA EN DEVA

Deva ye una collación del sureste de Xixón que tien un santua-riu dedicáu a la *Virxe de Peñafrancia*.

Esti templu ta construyíu enriba d'unes peñes ente les que re-manez l'agua d'un ríu soterraneu y que-y dan el nome al ríu qu'ellí ñaz, el llugar concretu onde surde nóbase El Güeyu, furacu nel que fina un de los ríos soterráneos más importantes d'Europa pero que pola so peligrosidá entá nun foi esploráu na so totalidá.

La capiella la Virxe Peñafrancia foi mandada construyir polos condes de Revillaxixéu nel sieglu xvii, dómina na que yeren cua-si dueños de tola collación, asina como de bona parte del conceyu Xixón. Nos caberos años, los condes decidieron zarrar l'edificiu y nun permitir l'accesu al públicu en xeneral a nun ser nos díes de la

festividá, lo que creó polémica ente los vecinos. A pesar de ser esta construcción non mui antigua en comparanza a otres de la fastera, sábese qu'antteriormente fuera un llugar de cultu marianu; amás, el topónimu Deva güei emplegáu pa nomar la collación, ta estrechamente emparentáu cola diosa Deivos, a la que les poblaciones prerromanes d'Asturies y otros llugares, rindién cultu creyendo que la diosa tenía'l so llar nun ríu soterraneu de la mesma forma que se da equí, colo que ta nidio qu'enantes de la cristianización ya yera un llugar de cultu.

Ye creyencia popular qu'un bon día, al tapecer, a un campesín que casualmente pasaba al llau de la fonte apaeciósse-y la imaxe de la Virxe quedando ellí n'éxtasis. Enteráu'l vecindariu, fueron al llugar y ellí taba la imaxe, que rápidamente llevaren rezando'l rosariu pa la ilesia parroquial de San Salvador, al día siguiente apaeció de nuevu na fonte; intentaron varies vegaes llevala pa la ilesia, pero siempre tornaba pal llugar d'orixe, colo que los vecinos decidieron facer ellí una capiella p'allugala nella, quedándo-y el nome de Peñafrancia a la Virxe yá que l'agua sal pente peñes que paez que tan frañies.

La conmemoración entama cola *novena* a la Virxe, que se fai al tapecer y consistía nel rezu del rosariu, anque anguaño tamién se faen mises. La fiesta celébrase'l 8 de setiembre, que ye cuando se saca la Virxe (que por cierto ye prieta al igual que la de la Providencia) en *procesión* al rodiu la capiella, con *misa* concelebrada; llueu pela tarde hai *romería* nel Campu la Ilesia a la qu'acudía la xente de la rodiada; al día siguiente echábase'l piesllu a la celebración col *fiestín*.

Nestes feches ye cuando la xente s'ofrecía a la Virxe llevando mortayes de color blancu y subiendo de rodíes les escaleres d'entrada a la capiella. A pesar de que munchos de los vecinos de Deva tamién s'ofrecíen n'otros santuarios como la Milagrosa de Riosecu de Caldones o Santa María de Llugás en Villaviciosa, ye chocante que según cuenten los informantes, a la Virxe de Peñafrancia solo s'ofrecíen vecinos de Deva.

Curiosamente anguaño hai un hermanamientu ente los devotos d'esta Virxe con otra del mesmu nome asitiada en Salamanca y que tamién ye prieta, a la qu'estos van ofrecese dacuando, al igual que faen dende Salamanca, dándose dichu hermanamientu ente los dos santuarios.

SANTA LLUCÍA Y LA CANDELERERA EN FANO

La collación de Fano tien una ilesia con una perguapa portada románica dedicada a San Xuan Evanxalista, que formaba parte d'un prioratu de l'abadía benedictina de San Vicente d'Uviéu fundada nel añu 1145 col mesmu nome.

La fiesta celébrase'l 13 d'avientu, día nel que se saca la santa en procesión, ye curioso que seyan muyeres les encargaes de facelo.

Los devotos de *Santa Llucía* son de Fano y de collaciones de la rodiada como: Llavandera, La Collá, Caldones, Santolaya Valdornón, etc. El día de la fiesta los ofrecíos van a los actos relixosos, pónen-y veles, dan llimosna, recen, etc. pero lo más interesante ye la ofrenda de lleva-y aceite a Santa Llucía, p'allumala col candil fasta que'l preciáu llíquidu se consuma pa qu'a cambiú la santa diere más lluz a los güeyos del ofrecíu/a; en xeneral tolos ofrecíos lo que-y piden a la Santa ye que-yos protexa la vista o los cure dalguna malura de los güeyos.

Nun podemos colar de Fano ensin falar de la popular fiesta de la *Candelera*, qu'anque nun tenga la capacidá de curar dalguna malura o conceder deseos, ye abondo conocida si acasu por «echar l'iviernu fuera», el festexu ye nel entamu del mes de febreru, enantes yera'l día dos, anguaño si nun cai de domingu faise al siguiente (al igual que con munchos otros festexos tradicionales). Ente otres coses ye famosa pola puya de la xata.

El mayordomu la cofradía ye l'encargáu de mercar una xata pa la puya. La celebración entama precisamente na so propia casa; llegáu'l día la Candelera, yá bien ceo apura colos preparativos

d'enguapar y engalanar bien la xata, porque pronto llegará la gaita, el tambor y dalgo de xente a la so corrada, ye'l cabezaleru la cofradía y el que da la salida sacando la xata de la cuadra al son de gaita y tambor. Éstos, empobinaos por ésta y el mayordomu dirán en procesión, a la que se va sumando xente a medida que van camín de la ilesia; tampoco falta de xemes en cuando dalguna xiralda como anuncia de la fiesta. De siguió faise la misa concelebrada por seis cures y dempués la procesión con esti orde: el mayordomu col estandarte de la Cofradía de la Candelera, la cruz y los ciriales, la santa, la xata, la parexa de gaita y tambor, los cures y la xente en xeneral.

Finaos los actos relixosos, nel Campu la Ilesia, entámase la puya la xata na que participaba muncha xente por ser de prestixu pa la casería llevar la xata de la Candelera, yá que siempre se dixo que pintaba bien y porque hai un dichu que diz:

El que lleve la xata la Candelera
tien la cuadra protexía y bendita
mentanto qu'ésta tea nella.

Y amás, como diz la conseya:

La Candelera echa l'iviernu fuera,
pero si llueve, ñeva o ta pa ñevan,
entós, l'iviernu ta por pasar.

INFORMANTES

Cunté col encontu de los siguientes informantes, a los qu'agradezo fundamente la so collaboración: *José Manuel Álvarez*, párrocu de la Santa Cruz de Xove. *José Castro*, molacín de la ilesia de San Pedro-Cimavilla. *Manuel Albino Laruelo García*, párrocu de Cenero. *Lali Solar Santurio*, vecina de Deva. *Herminia Cortina Meana*, vecina d'El Llagarón-Fano.